

Wprowadzenie

Dzisiejsza rzeczywistość społeczna charakteryzująca się nieustającymi zmianami, rodząca szereg ambiwalencji i wieloznaczności, z wpisaną w nią niepewnością i koniecznością ciągłego podejmowania ryzyka, to arena codziennych zmagania życiowych i zawodowych, stawiająca człowieka wobec szeregu wyzwań¹. Odmieniona w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia rzeczywistość wymusza całe spektrum przedsięwzięć, mających na celu wpasowanie się jednostek i grup społecznych w jej nowe płynne, mozaikowe oblicze, pełne ryzyka i niepewności, czego konsekwencją może być destabilizacja biegu życia człowieka i rodziny, potęgująca poczucie rozczarowania i zagubienia, przyczyniająca się do zachwiania poczucia własnej wartości, rodząc zapotrzebowanie na pomoc i wsparcie.

Sytuacja społeczno-gospodarcza w sposób pośredni i/lub bezpośredni kreuje ludzkie biografie, a codzienne wyzwania prowadzą do wzrostu liczby osób zagubionych, potrzebujących, bezradnych, w przypadku których okresowo lub permanentnie zachwiane zostają prawidłowe relacje z otoczeniem i samym sobą, jednostek, które po prostu nie radzą sobie z wieloma aspektami codziennego funkcjonowania.

Pierwsza część rozważań, w związku z powyższym, stawia w centrum zainteresowania „wspieranych” i skoncentrowana została wokół zagadnień pomocy i wsparcia adresowanych do grup defaworyzowanych. Tę część tomu otwiera tekst Małgorzaty Michel, w którym autorka prezentuje wyniki badań terenowych w miejskich przestrzeniach wykluczonych, enklawach biedy i gettach ubóstwa. Autorka wprowadza takie pojęcia, jak: „drugie życie miasta”, „gry uliczne w wykluczenie społeczne”, „wykluczenie uczestniczące”. Poprzez te pojęcia dokonuje próby pokazania symboliczno-interakcyjnego

---

¹ Por. Z. Bauman, *Ponowoczesność jako źródło cierpienia*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2000; tenże, *Europa – niedokończona przygoda*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2005; tenże, *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2006; tenże, *Płynna nowoczesność*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006; U. Beck, *Spółczesność ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2002; A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

wymiaru konstruowania i rekonstruowania ładu społecznego w drugim życiu miasta. Z tak nakreślonych analiz wyprowadzone są wnioski dla praktyki pedagogiki w działaniu, kreującej odpowiednie procesy wychowawczego oddziaływania w wykluczonych przestrzeniach miejskich, opierając się na potencjale zamieszkujących je społeczności. W dalszej części Grzegorz Głupczyk zwraca uwagę na problem „niewidzialnej młodzieży”, jako tej, która zamieszkuje obszary defaworyzowane społecznie. „Niewidzialność”, jak wskazuje autor, dotyczy okresu, w którym młodzież ta nie wchodzi w konflikt z prawem lub zasadami współżycia społecznego, czyli w pewnym sensie jest „niewidzialna” dla przedstawicieli różnych instytucji. „Niewidzialna młodzież” zostaje zauważona najczęściej zbyt późno, aby podejmowane działania o charakterze profilaktycznym mogły w sposób skuteczny zadziałać. Omówienie procesu usamodzielniania podopiecznych instytucji pieczy zastępczej to kolejny obszar poruszony w pierwszej części tomu 2., któremu przyjrzała się Patrycja Chrzanowska oraz Agnieszka Skowrońska-Pućka. Patrycja Chrzanowska zwraca uwagę na istotną rolę opiekuna usamodzielnienia, Agnieszka Skowrońska-Pućka koncentruje swoje rozważania wokół problematyki reintegracji rodziny, która staje się możliwa na skutek właściwego prowadzenia procesu usamodzielniania. W dalszej kolejności Kamil Radzki ukazuje środowisko Zakładu Poprawczego jako sprzyjające tworzeniu subkultury, co zdaniem autora zakłóca proces resocjalizacji. Harcerska metoda wychowawcza odpowiednio stosowana może stać się skutecznym antidotum nie tylko na skutki subkultury, ale także na jej powstawanie. Autorka kolejnego rozdziału Agnieszka Zaradna przedstawia osoby bezrobotne, które określa mianem nosicieli piętna, zwracając uwagę na zjawisko stygmatyzacji tej grupy w czasie procesu, który ma na celu ich wsparcie w powrocie na rynek pracy. Joanna Kozielska podjęła zagadnienie dotyczące transnarodowego wymiaru poradnictwa i wsparcia społecznego imigrantów i uchodźców akcentując, iż pomoc i wsparcie winny być organizowane w trójtemporalnej perspektywie - przed podjęciem decyzji o wyjeździe (przed wyjazdem z kraju), w trakcie pobytu na emigracji oraz po powrocie z niej. Pierwszy podrozdział zamyka tekst Roberta Bartela, Janusza Rybakowskiego i Mai Stańko-Kaczmarek. Autorzy relacjonują w nim wyniki badania osób chorych na depresję. Jego celem stało prześledzenie procesu zmian w trakcie treningu integrującego techniki uważności i arteterapii oraz sprawdzenie wpływu na zmiany w ruminacji, zamartwianiu się i negatywnym afekcie.

Uniwersalne niegdyś formy karier zawodowych, kraju stabilnej gospodarki nowoczesnej – kraju sprzed etapu transformacji ustrojowej – zostały zamienione na całe spektrum szans i możliwości, obaw i ryzyka zawodowego. Niestabilność rynków pracy, ich odmienione dychotomiczne oblicze szans i zagrożeń, zmusza jednostkę do nieustającej, ustawicznej edukacji i elastycz-

nego podejścia do zatrudniania, dając możliwość skorzystania ze wsparcia i specjalistycznego poradnictwa na każdym etapie konstruowania opartej na zasobach jednostkowej kariery zawodowej. Biorąc pod uwagę powyższe czynniki drugi blok tematyczny, poświęcono doradztwu zawodowemu i działalności wolontariackiej, jako czynnikom wpierających potencjał rozwojowy. Tę część pracy otwiera artykuł Agnieszki Nymś-Górnej oraz Anny Sobczak, dotyczący kwestii doradztwa zawodowego adresowanego do studentów. Autorki akcentują rolę i znaczenie doradztwa edukacyjno-zawodowe dla studentów w świetle obecnej sytuacji na rynku pracy. Wokół studenta-wolontariusza koncentruje się tekst kolejnej z autorek, Barbary Chojnackiej, która ujawnia pułapki, dylematy i kontrowersje w obszarze wolontariackiej działalności w placówkach wsparcia dziennego. W perspektywie rozwoju kompetencji studenta-wolontariusza ujmuje swój artykuł Bernadetta Kosewska, prezentując wyniki empirycznych weryfikacji. Walory wolontariatu w rodzinach zastępczych dostrzega i opisuje z kolei Justyna Mielnik. Studenta jako młodego emigranta, wykonującego prace „trudne, nudne, niebezpieczne” podczas sezonowych wyjazdów z kraju opisuje Joanna Kozielska, która zwraca uwagę na znaczenie migracyjnych doświadczeń w budowaniu potencjału kariery. O satysfakcji zawodowej, czynnikach ją kształtujących stanowi z kolei tekst Beaty Jakimiuk, która koncentruje swoje rozważania wokół kwestii wsparcia społecznego w miejscu pracy. Autorka wskazuje na znaczenia wsparcia społecznego doświadczanego w pracy jako czynnika kształtującego satysfakcję zawodową, motywację, zaangażowanie, poczucie spełnienia pracownika, a także kulturę, jakość i klimat pracy. Przedmiotem jej analiz są zagadnienia związane ze wsparciem społecznym w miejscu pracy i jego funkcjami, uwarunkowaniami satysfakcji zawodowej oraz relacjami międzyludzkimi w miejscu pracy i ich związkami z odczuwaniem zadowolenia z pracy.

Bardzo istotnym, a często pomijanym ogniwem procesu pomocowego jest osoba udzielająca wsparcia, dlatego też ostatnią – trzecią część – rozważań poświęcono problematyce osób wspomagających oraz metod, form pomocy i wsparcia, a także dobrych praktyk w obszarze pomocy jednostkom i grupom społecznym w trudnych sytuacjach życiowych. Obszar ten otwiera artykuł Ewy Grudziewskiej i Marty Mikołajczyk, które zwracają uwagę, iż zawody pracownika socjalnego, kuratora sądowego, przedstawicieli służb społecznych, obarczone są wieloma trudnościami, ale jak podają statystyki, liczba osób decydujących się na ich wykonywanie z roku na rok rośnie. Autorki, powołując się na wyniki badań własnych, prezentują zarys obowiązków pracownika socjalnego i kuratora, metody stosowane w ich pracy oraz motywacje do jej podjęcia. Kolejny artykuł odnosi się do podmiotowych i społecznych kontekstów wolności dozorowanej oraz dylematów kuratorów sądowych w toku oddziaływań resocjalizacyjnych podejmowanych wobec dorosłych podopiecz-

nych. Katarzyna Nanowska koncentruje się na określeniu relacji oraz form komunikacji jako istotnych czynników wpływających na zmianę postaw osób poddawanych probacji oraz wywołaniu refleksji nad możliwościami zmiany w zakresie stosowanych metod oddziaływań, co może stanowić inspirację do poszukiwania różnych modeli pomagania. Agata Matysiak-Błaszczyk i Ewa Schneider opisują ośrodek kuratorski jako środek wychowawczy. Obszar ten staje się przyczynkiem do scharakteryzowania zagadnień związanych z niesieniem pomocy i wsparcia nieletnim. Działalność Ośrodka Readaptacji Społecznej Mateusz jako egzemplifikacja form pomocy dla osób opuszczających placówki penitencjarne stanowi obszar zainteresowań Renaty Deki. Kolejny z autorów, Tomasz Kasprzak porusza w swoim tekście temat alternatywnych form pomocy osobom głuchoniemym w Republice Czeskiej, opisując czeskie poradnictwo specjalistyczne, rodzinne domy pomocy, ośrodki wsparcia, doradztwo zawodowe oraz formy wsparcia finansowego. Proces starzenia się populacji stawia przed nami wyzwania związane z zabezpieczeniem potrzeb rosnącej liczby niesamodzielných osób starszych. Autorzy dwóch ostatnich artykułów przedstawiają seniora w odmiennych rolach. Rafał Iwański kreuje go jako odbiorcę pomocy, zaznaczając, iż obecnie główny ciężar opieki spoczywa na członkach rodzin seniorów. Magda Kalkowska z drugiej strony prezentuje seniorów jako osoby wspomagające np. lokalne inicjatywy. W artykule przedstawia ona istotę działań pomocowych i wsparcia udzielanego m.in. przez seniorów - dzieciom, młodzieży oraz dorosłym i innym seniorom.

Rozważania prezentowane w niniejszym tomie sygnalizują wiele, nieulegających klasyfikowaniu czy systematyzowaniu problemów, ważkich z perspektywy teorii i praktyki pomocy, poradnictwa i wsparcia społecznego. Żywimy nadzieję, iż staną się one inspiracją do namysłu nad wielowymiarowością ludzkich doświadczeń, zarówno tych związanych z niesieniem, jak i otrzymywaniem pomocy i wsparcia w każdym z aspektów ludzkich biografii. Pokładamy ufność, iż zaprezentowane treści stanowią przyczynę do dalszych prac empirycznych, teoretycznych i praktycznych z zakresu pomocy, poradnictwa i wsparcia społecznego.

Joanna Kozielska, Agnieszka Skowrońska-Pućka